

„JUS CIRCA BONA CIVITATIS”, MINT AZ ÁLLAM VAGYONKEZELŐI JOGA SZIBENLISZT INSTITUTIONES JURIS NATURALIS CÍMŰ MŰVE ALAPJÁN

PETRASOVSZKY ANNA*

Bár a szó szoros értelmében vett közigazgatástannak, mint önálló tantárgynak, magyar nyelven történő oktatása Magyarországon a polgári korszakhoz, közelebből az 1850-es évekhez köthető,¹ az állami szervezet és működés kérdéseinek, elveinek ismeretét már korábban is oktatták a magyar jogakadémiákon, a pesti egyetem jogi fakultásán igaz legtöbbször latin nyelven. Mindennek alapja az, hogy a XVIII. századra a Habsburg-birodalomban is végbement az a Magyarországra is kiható nagymérvű központosítás, melynek célja az egész birodalmat átfogó egységes közigazgatást megteremtése.

Az abszolút monarchia új, központosított államgépezete felkészült szakemberekre tartott igényt, akiknek kineveléséhez meg kellett reformálni a jogi oktatást. Olyan tant kellett kidolgozni, amely az állam igazgatásának valamennyi szegmensét a „közjó”, az „állam üdve” címen összhangba tudja hozni a felvilágosult abszolutizmus eszméivel, s amelyek így világos rendszert is képeznek.

A korabeli államigazgatási reform tehát a jogtudományi vizsgálódásokat egyre inkább az államtudományok felé fordította.² Ez kedvező alapot jelentett a kamerális tudományok megjelenésének, melyek már előfutárai a közigazgatástudományának.

Mivel az állam igazgatása nem nélkülözheti a működéséhez szükséges anyagi eszközök biztosítását, az erre irányuló tudományos megközelítésnek sem kellett sokáig várnia arra, hogy majd a XIX. század végére önálló jogtudományi ág válhasson belőle, s megalapozza a közigazgatási jog keretéből kiváló

* DR. PETRASOVSZKY ANNA

egyetemi adjunktus

Miskolci Egyetem ÁJK, Jogtörténeti Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros

¹ Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Akadémiai Kiadó, Budapest 1976. (Továbbiakban: Csizmadia Andor), 14. o.

² Csizmadia Andor, 13. o.

pénzügyi jog tudományát. Ennek a kezdeti fázisai jelentkeznek a korabeli újjászervezett jogi oktatásban, melyen belül az állam irányításával kapcsolatos tudományok természetjogi keretbe ágyazódtak.

Mária Terézia tanácsadói Joseph von Sonnenfels és Anton Karl Martini javaslatára vezettette be a természetjog oktatását, amely a jogra vonatkozó általános ismeretek mellett magába foglalta az államról szóló általános tanokat, nézeteket is,³ továbbá kitért az állam igazgatásának elméleti kérdéseire is.

Magyarországon, a reformkort közvetlenül megelőző időszakban e természetjogi alapokon nyugvó államszervezési, államigazgatási elvek hatottak, s melyeknek többek mellett egyik elméleti képviselője Szibenliszt Mihály, Deák Ferenc egykori jogtanára volt. Latin nyelvű összefoglaló művében, amelynek címe: „*Institutiones juris naturalis*”,⁴ természetjogi felfogásban foglalkozik a jog és a jogtudomány általános kérdéseivel. Emellett olyan tárgyköröket is elemez, amelyek az államra vonatkozó elméleteket ölelnek fel, s ide kapcsolja az állam szervezetét, igazgatását érintő korabeli nézetek kifejtését.

Ez utóbbival kapcsolatban Szibenliszt Mihály – Szabó Imre álláspontja szerint – „maradéktalanul Martinit vette át”,⁵ ami abban nyilvánul meg, hogy szerzőnk „nem győzi az uralkodó jogainak felsorolását, a felvilágosult abszolutizmus jelszavainak hangoztatását [...]”⁶

Ami a maradéktalan átvételt illeti, véleményem szerint ez az álláspont némileg árnyalható, mivel van olyan téma, amelyben Szibenliszt éppen Martinivel ellentétes nézeteket képvisel.⁷ Ettől függetlenül azonban sokszor valóban az ő gondolatait tolmácsolja, kommentálja.

Azt is észre kell azonban vennünk, hogy Szibenliszt az uralkodó felségjogainak tárgyalásakor annak ellenére, hogy a *jus* szót használja nemcsak az uralkodói kiváltságokat, jogosultságokat mutatja be, hanem olyan kötelező állami feladatokat is felvázol, melyek ellátása – végső soron – az uralkodóra hárul.

³ Szabó Imre: A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. (Továbbiakban: Szabó Imre) 38-40. o.

⁴ Szibenliszt Mihály: *Institutiones juris naturalis*. Tomus I-II. Editio altera. Pestini, typis Trattner-Károlyianis. 1830.

⁵ Szabó Imre, 108. o.

⁶ Szabó Imre, uo.

⁷ Ld.: *Institutiones*. Tomus II. Pars II. Caput III. 47. § 56-58. o.

A végrehajtó hatalom gyakorlásakor követendő alapelvek

Szerzőnk kétkötetes művében az állam irányítására vonatkozó alapvető ismérveket a második kötetben, az államhatalom tárgyalásakor vizsgálja. Részletesebben e kérdésekre az állam irányítóját (*Imperans*) megillető egyes felségjogok ismertetésekor tér ki.

Fontos megjegyezni, hogy amikor az állam irányítójáról, mint a felségjogok gyakorlójáról szól, akkor ezen olyan alanyt ért, amelyet az adott állam formája megkíván, tehát ez lehet egy természetes személy és lehet Szibenliszt megfogalmazásában „morális személyként” egy testület is.⁸ Ezért rá nem az *imperator* kifejezést használja, hanem következetesen az *Imperans* szót alkalmazza. Ez által arra mutat rá, hogy az államba szerveződött társadalom irányítója (*rector societatis*) ezt a sajátos hatalmat az államot létrehozó alanyok közötti szerződésekből nyeri, s mint ilyennek, a legfőbb kötelessége az állam jólétének biztosítása.⁹ Azonban az operatív feladatok ellátására hivatott alannak jellemző módon szüksége van a hatalom koncentrációjára, melyre történő felhatalmazás külső jele a *majestas*, ami tartalmilag a felségjogokban (*jura majestatis*) nyilvánul meg. A végrehajtó hatalom által ellátandó feladatok tulajdonképpen az állami személyiségnek (*imperans*) biztosított „cselekvési lehetőség (*facultas agendi civitatis, status*)”¹⁰ Ez a gyakorlatban az állam irányításában, azaz a közigazgatás terén nyilvánul meg, melynek legfőbb birtokosa a tárgyalt korban a legtöbb államban az uralkodó, a király volt.

Az uralkodói felségjogok részletes tárgyalásakor jutunk el a VII. fejezetben a végrehajtó hatalomhoz, mint az állami adminisztráció legfőbb letéteményeséhez. A végrehajtó hatalom (*potestas Imperantis Executoria*) gyakorlása történjék az akár egy személy útján, akár testületileg hatékonyságát tekintve mindig koncentrált hatalomnak tekinthető, amely Szibenliszt szerint szükségképpen az uralkodó (*Imperans*) legfőbb felügyeleti jogkörén (*potestas Supremae Inspectionis*) keresztül nyilvánul meg, s melynek érvényesítését a törvényhozói hatalom (*potestas Legislatoria*) írja elő.¹¹ Tehát a király, mint az állami végrehajtó hatalom birtokosa e hatalmát mindenkor a törvények korlátai szerint köteles gyakorolni, s az e keretek között mozgó

⁸ Institutiones. II. Tomus. Pars I. Caput I. 12. § 13-14. o.

⁹ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput III. 47-48. §§ 55-59. o.

¹⁰ Jogi compendiumok gyűjteménye XI-XII. A magyar közigazgatási jog compendiuma (ismétlő könyv) I. rész. Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat kiadása, Budapest, IV Zöldfa-utca 14. 1906. (Továbbiakban: A magyar közigazgatási jog compendiuma) 9. o.

¹¹ Institutiones II. Tomus. Pars II. Caput VII. 89. § 106. o.

ellenőrzési, felügyeleti joga mint általános adminisztratív ellenőrzés jellemezhető.¹²

A végrehajtó hatalom, a legfőbb felügyeleti jogkör és a törvényhozói hatalom hármasságának különös jelentősége van abban a korban, amikor a hatalommegosztás elve már rég elismert tézis volt, ám ennek gyakorlati kivitelezése az abszolút monarchiákban nemhogy nem valósult meg a szó eredeti értelmében,¹³ hanem ezek a jogok az uralkodó kizárólagos jogaiként voltak értendők. Szibenliszt mégis hangsúlyozza, hogy a végrehajtó hatalom érvényét a törvényhozói hatalomtól nyeri. A végrehajtó hatalom alapvető felségjog, hiszen e nélkül nem érvényesülne sem a törvényhozói hatalom, sem pedig a legfőbb felügyeleti jogkör.¹⁴

A végrehajtó hatalomnak a legfőbb feladata az állam céljának, azaz a köz jólétének biztosítása, annak előmozdítása. Ebből adódóan a végrehajtó hatalom gyakorlójának nemcsak joga, hanem kötelessége is éberrel figyelemmel kísérni minden olyan jelenséget, amely az állami életre pozitív vagy negatív befolyással bír. Az állam belügyeire és annak minden ágazatára kiterjedő felügyelet, azaz a legfőbb felügyeleti jogkör (*jus Supremae Inspectionis*) az, amely érvényt szerez a végrehajtó hatalom gyakorlásának.¹⁵

Szibenliszt hangsúlyozza, hogy az uralkodónak mindenki jogát tiszteletben tartva, aktívan kell gyakorolnia a kötelezettségéből fakadó végrehajtói hatalmat. Ebből a következő alapelveket vázolja fel: az uralkodó a végrehajtó hatalmának gyakorlásakor a szükségesség hiányában semmiféle kényszerítő eszközt nem alkalmazhat. Szükség esetén is csak oly mértékben alkalmazhatja – ám ekkor alkalmaznia is kell –, hogy az alattvalók elégedettek legyenek, ezáltal pedig késztetést érezzenek arra, amit az állam célja megkíván, az ezzel ellentétes cselekedeteket viszont mellőzzék. A kényszerítő eszközök közül, melyek segítségével az állami igazgatásra vonatkozó rendelkezések hatékonyan kikényszeríthetők, mindig az enyhébbeket kell előnyben részesíteni.¹⁶

A végrehajtó hatalom kiterjed az állam területén tartózkodókra (*immanens*), és kihat az idegen átutazókra is (*transiens*). Tehát az uralkodó e

¹² Vö: A magyar közigazgatási jog compendiuma. 15. o.

¹³ Sári János: A hatalommegosztás történelmi dimenziói és mai értelme, avagy az alkotmányos rendszerek belső logikája. Osiris Kiadó. Budapest, 1995. (Továbbiakban: Sári János) 77-78. p.

¹⁴ Institutiones II. Tomus. Pars II. Caput VII. 89. § 106. o.

¹⁵ Dr. Korbuly Imre: Magyarország közjoga, illetőleg a magyar államjog rendszere. Budapest, 1884. Kiadja az Eggenberger-féle Könyvkereskedés. (Továbbiakban: Korbuly Imre) 318-319. o.

¹⁶ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput VII. 89. § 106. o.

hatalmát az ország területén mind alattvalóival, mind pedig a külföldiekkel szemben egyaránt gyakorolhatja. Az alattvalókkal, az országlakosokkal kapcsolatban kötelessége az állami törvényeket nem tisztelőket rászorítani a jogkövető magatartásra, tehát gondoskodnia kell arról, hogy az állam jogrendje és az állam polgárai mentesek legyenek a rosszakaratú polgárok jogsértéseitől. Az idegenekre vonatkozó végrehajtó hatalmának feladata, hogy az államot megvédje a kívülről jövő ellenséges támadásoktól. Ezen kívül ki kell kényszerítenie a külföldiek által szerződésben vállalt kötelezettségek betartását, ilyen téren is az állam érdekeit kell képviselnie.¹⁷ Feladata tehát mind a külső, mind a belső biztonság megteremtése.

Az uralkodó végrehajtó hatalmához tartozó speciális jogkörök

A fenti alapelvek szem előtt tartásával a végrehajtó hatalomhoz Szibenliszt Martinit követve a következő speciális jogköröket kapcsolja: fegyverjog (*jus armorum*), területi felségjog (*jus territoriale*), bírói hatalom (*potestas judiciaria*), a büntetés joga (*jus puniendi*), az állami vagyon kezelésének joga (*jus circa bona civitatis*), az állami tisztviselők kinevezésének joga (*jus circa munera publica*), a háború és béke joga (*jus belli ac pacis*), a nemzetközi szerződések megkötésének valamint a követküldésnek a joga (*jus foederum ac legatorum*).

E jogkörökre jegyzi meg, hogy ezek nem kizárólag a végrehajtó hatalomból származnak, illetőleg nem ennek vannak kizárólagosan alárendelve, ugyanis e tárgykörök igazgatásához szükség van a törvényhozói hatalomra és a legfőbb felügyeleti jogkör gyakorlására is.¹⁸

Az állam vagyonkezelési joga (*Jus circa bona civitatis*)

A rendi társadalomban a gazdasági élet megszervezése ki volt téve az egyes rendek külön érdekeinek, s a döntések aszerint történtek, hogy a társadalmi rendek közül melyik tudta erősebben érvényesíteni érdekeit. Ez az állandó harc nem tette lehetővé, hogy létrejöhessen egy következetesen érvényesülő, központilag szervezett gazdaságpolitika. A gazdasági igazgatás első eszméje, illetve annak megszervezésére irányuló első kísérletek tehát „csak az állameszme teljes győzelemre jutásával”¹⁹ történhetett meg. A XVI. század óta

¹⁷ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput VII. 90-91. §§ 107-108. o.

¹⁸ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput VII. 92. § 108. o.

¹⁹ Kautz Gusztáv: Az államigazgatás és igazgatási jog alapfonalai folytonos tekintettel Angol-, Francia- és Németország törvényhozása- és birodalmára, Stein Lőrincz bécsi

kifejlődött nemzetgazdasági irányzatok közül Szibenliszt a Németországban kifejlesztett eudämonismus rendszerét követi, aminek központi elve, célja és motiváló tényezője „a nép jólétének általános előmozdítása”, ami szibenliszti megfogalmazás szerint nem más, mint az állam célja.²⁰

Szibenliszt az állam vagyongazdálkodási jogának bemutatásakor azokat az általános alapelveket veszi számba, melyek az államháztartás anyagi eszközeinek kezelésére vonatkoznak. E kérdések tárgyalásakor a bölcséleti államjogra támaszkodik, olyan célszerűségi elveket ad elő, melyek leginkább korának államberendezkedését veszi tekintetbe, de mindig igyekszik ezen túlmutató általánosságokat is megfogalmazni.

A következőkben azt tekintjük át, hogy Szibenliszt szerint milyen államszervezési feladatok valósítandók meg az állami vagyongazdálkodási jogának gyakorlása során – mely szintén felségjog, s mint ilyen az uralkodót illeti meg, illetve végső soron az ezekből fakadó teendők az uralkodóra hárulnak. Szibenliszt rámutat arra, hogy az e körbe tartozó igazgatási feladatok átszövik a nemzetgazdaság egészét, s ezzel állami feladattá válik annak megszervezése. Az állami vagyongazdálkodási jog átfogó jellege abban is megnyilvánul, hogy valamennyi államszervezési feladatra kihat, s azok megvalósíthatóságát nagyban befolyásolja. Mivel a Szibenliszt által követett tematizálás a felségjogokat veszi alapul, így az állam vagyongazdálkodási joga címszó alatt szerzőnk csak az idetartozó legtipikusabb feladatköröket, ezek gyakorlására vonatkozó alapelveket ismerteti.

Az állami vagyon fogalma, fajtái

Szerzőnk, mielőtt részletesen bemutatná az állam vagyongazdálkodási jogát, szükségszerűnek tartja meghatározni, mit értünk egy államban található vagyon (*bona in Civitate*) fogalmán, illetve ennek milyen fajtái léteznek. Először azt elemzi, hogy mit kell az állam szempontjából javakon érteni.

Legtágabb értelmezésben egy államban a javakon minden olyan dolgot kell érteni – s itt hangsúlyozza, hogy e körbe nem tartozhatnak személyek –, mely alkalmas eszköz lehet az állam céljának megvalósítására. Ennél tágabb értelmezés szerint olyan dolgok tartoznak ide, melyeket valaki tulajdonjoga vagy egyéb birtoklásra feljogosító joga alapján birtokol. Ennek megfelelően az állam szempontjából a javak (*bona*) három típusát különbözteti meg: 1. valakik tulajdonában álló javak (*bona propria*), 2. elfekvő javak (*bona jacencia*) azaz

egyetemi tanár után s hazai viszonyainkra és törvényhozásunkra való utalásokkal. Pest, Kiadja Ráth Mór, 1871. (Továbbiakban: Kautz Gusztáv) 157. o.

²⁰ Vö.: Kautz Gusztáv 157. o.

szabadon álló, átmenetileg uralom alatt nem álló, de birtokba vehető javak, 3. uratlan javak (*bona adespota*). Szoros értelemben pedig javakon az államban olyan dolgokat kell értenünk, melyek már valakinek a tulajdonát képezik. Ebben a tekintetben azokat a javakat, melyek a közösség tulajdonát képezik, közjavaknak (*bona publica*), az ezen kívül esőket, tehát a magánszemélyek tulajdonát képező javakat pedig magánjavaknak (*bona privata*) nevezi.

A további differenciálás szerint a közjavak körében vannak olyan dolgok, melyek bár mindenki tulajdonát képezik, mégis az egyes személyek használatában állnak. Ilyenek a folyók, a folyópartok, a hegyek, az utak stb. Azokat a dolgokat pedig, melyek nem állnak az egyes személyek használatában, de valamennyi polgárt megilletnek, nevezi Szibenliszt az állam vagyonának (*patrimonium civitatis*). Ilyenként említi meg a középületeket, köztelkeket, tavakat, bányákat. A javaknak ezt a kategóriáját sorolja ahhoz, amit általában kincstári vagyonnak (*bona Camerae*) hívnak, illetve a monarchikus államokban korona-javak (*bona coronalia*), a köztársaságokban nemzeti vagyon (*bona nationalia*) elnevezéssel illetnek.

A másik kör a magánvagyon köre, ahová az egyes emberek, illetve kisebb társaságok javait csoportosítja. Az egyes emberek alatt a természetes személyeket és a morális, azaz lényegében a mai értelemben vett jogi személyeket érti. A természetes személyek között nevezi meg az uralkodót is, amikor bizonyos javakkal nem hatalmi jogon rendelkezik. Jogi személyek – azaz a korabeli megfogalmazás szerint a morális személyek – javainak körébe sorolja az önkormányzattal rendelkező testületek, mint például az egyetemek, a városok, a falvak javait.

Az államban fellelhető közvagyon és magánvagyon összességét tág értelemben nemzeti tulajdonnak (*nationale dominium*) nevezi, hiszen az állam területének a tulajdonosa nem más, mint maga a nép, azaz az egész nemzet. Mindehhez azonban hozzáteszi, hogy az állam irányítója (*Rector Civitatis*) az, akit gyakorlatilag az állami terület tulajdonosának tekinthetünk, egyrészt azért, mert minden tekintetben ő gyakorolja a hatalmat, másrészt pedig azért, mert jogosan képviseli az egész nemzetet, azt a nemzetet, mely biztonsága érdekében egy államot hozott létre.²¹

Az állami vagyongazdálkodási jogának terjedelme, gyakorlásának alapelvei

Szibenliszt a felségjogot általában úgy definiálja, mint ami az állam céljának előmozdítására irányuló jog, s mely jog az állami felség, illetve az állami

²¹ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 141. § 177-178. o.

felség nevében jogokat gyakorló uralkodót illet meg. A felségjogok terjedelmét tehát mindig az állam célja határozza meg.

Nem kétséges Szibenliszt számára, hogy az állam vagyongazdálkodási joga alapvető felségjognak számít, hiszen ezek a javak olyan dolgok, melyekről általánosan elmondható, hogy képesek az állam célját előmozdítani, vagy éppenséggel azt akadályozni. Ezért e javakkal való rendelkezés joga az államhatalmat illeti meg, mely jog közjavakon s magánjavakon egyaránt fennállhat. Ebből a jogból származik a pénzügyek irányításának joga (*jus financiale*), melyet más néven pénzügyi hatalomnak (*potestas financialis*) nevez, s mely nem más, mint az államban felhalmozódott vagyoni eszközök hovaforrására irányuló döntés, rendelkezés joga.²²

Szibenliszt hangsúlyozza, hogy ott, ahol az állam céljának hatékony eléréséhez szükségképpen költségeket rendelnek, ott minden polgártól megkövetelhető, hogy közvetve járuljon hozzá erejéhez mérten a szükséges költségekhez. Az egyenlő közteherviselés tehát alapvető igény, melynek egyik legjobb módja az egyén erejéhez mérten történő adózás és más természetbeni hozzájárulás, mint például az ország védelmét célzó sorkatonáskodás. Szibenliszt figyelmeztet arra, hogy azokban az államokban, ahol a polgároknak csak egy része veszi ki részét a közterhekből, ott ezek a költségek jóval nagyobbak, mint ott, ahol mind többen vesznek közvetlenül részt az állam céljának megvalósításában. Szükségesnek tartja azt is, hogy a társadalom anyagilag is megbecsülje azokat az állampolgárokat, akik közvetlenül járulnak hozzá az állam céljának megvalósulásához. Ezen a megfontoláson alapszik például az, hogy a közhivatalnokok az államtól fizetést kapnak.²³

Amennyiben az állami vagyongazdálkodás általánosságban illeti meg a közjavak tekintetében az uralkodót, az uralkodó ezt a jogot egyrészt úgy gyakorolja, mint a saját vagyonán fennálló jogot, másrészt mint az elfekvő vagyon (*bona jacencia*) feletti jogot. Ez azt jelenti, hogy az uralkodót e tekintetben tulajdonjog (*jus domini*) illeti meg, mely kizárólagos birtokjogban, a bevételek hasznainak szedésében nyilvánul meg, tehát az uralkodót a szűk értelemben vett rendelkezési jog illeti meg. Mindezen jogokat azonban kizárólagosan és hangsúlyosan a nép nevében gyakorolja, akié tulajdonképpen ez a vagyon, s akit e téren az uralkodó képvisel.

E felségjog terjedelmét, mint valamennyi egyéb felségjogét is, az államban található vagyon (*bona in civitate*) sajátos természete és az állam célja határozza meg. Így a közvagyon természetéből sajátos módon értetődik, hogy az uralkodó e vagyont kizárólagosan és sajátjaként oly módon birtokolhatja, hogy

²² Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 144. § 180-180. p.

²³ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 142. § 178-179. o.

ezáltal képes legyen az állam polgárait minden sérelemmel szemben megvédeni. E vagyonból a polgárok hasznával szemben saját céljaira csak szükséges mértékben fordíthat. Tehát a közvagyon elődleges célja az állam biztonságának megteremtése és védelme, mindemellett további cél a polgárok közösségének haszna, s csak ez után következhet az, hogy az uralkodó saját céljaira szükséges mértékben eszközöket igényelhet a közvagyonból. Az ezen kívül fennmaradó javakat az egyenlő jogosultság figyelembe vételével a köz rendelkezésre kell bocsátania.

Az államvagyon (*bona in civitate*) patrimoniális természetéből következik, hogy az uralkodót megilleti az e vagyonra vonatkozó, az egyes polgárokat kizáró használat joga. Az állam céljából az adódik, hogy az uralkodónak joga van arra, hogy 1. a közvagyonból bizonyos részt az állam rendeltetésével összeegyeztethető módon saját céljaira elkülönítsen és fordítsa; 2. ha az állam célja lehetővé teszi – tehát csakis kellő megfontolásból és nem önkényes döntés alapján – a közvagyonnal más módon is rendelkezessen, például értékesíthesse azt.

A közvagyon speciális természetéből adódik, hogy az uralkodót megilleti a pénzügyi hatalom (*potestas financialis*) is, ami azt jelenti, hogy rendes esetekben az államvagyon hasznából, különleges esetekben pedig annak tőkerészből saját döntése alapján az állami közkiadásokra összegeket fordíthat.²⁴

Amikor az uralkodónak az államvagyonnal kapcsolatos felségjoga az államban elfekvő dolgokra (*bona jacentia*) vonatkozik, akkor az uralkodót, mint a nemzet képviselőjét megilleti e vagyon okkupálásának kizárólagos joga, mely jogot egyrészt a közösség, másrészt az egyes személyek érdekében gyakorolja. Eszerint azok a javak, amelyek tekintetében ez az okkupációs jog gyakorlása a közösség érdekében történik, közvagyonba sorolandók, amely javak tekintetében pedig az uralkodó e jogot az egyes személyek érdekében gyakorolja, azok magánvagyonba tartoznak.

A regálé jövedelmeken fennálló pénzügyi jog és hatalom (*jus financiale et potestas financialis Regalium*)

Az államban elfekvő vagyon tekintetében az uralkodót speciális módon megilleti a pénzügyi hatalom, azaz joga van önkényes döntése folytán az ebből származó javakat a köz javára, azaz a közkiadásokra fordítani. Ez a hatalom főleg úgy mutatkozik meg, mint az uralkodót megillető regálé bevételek, vagyis a királyi haszonvételek feletti pénzügyi jogosultság (*jus financiale Regalium*). Ez a jog

²⁴ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput. XIII. 143. § 179-180. o.

azon tárgyakon áll fenn, melyekkel kapcsolatban a használat és a gyümölcsöztetés joga, azok természetéből adódóan, bárkit, tehát egyes személyeket is megilletethetett, de az azokból származó nyereséget kizárólag az állam megfelelő működtetésére (*ad sumtus publicos*) kell fordítani. Ez a kizárólagos haszonélvezeti jog, az e körbe tartozó tárgyak változatos természete miatt, különféle pénzügyi bevételeket jelent, melyből a következő jogi lehetőségek adódnak:

- vadászati jog (*jus venationis*),
- erdészeti jog (*jus forestale*),
- bányászati jog (*jus montanum*),
- a kincstalálás joga (*jus in thesauros*),
- a postáztatás joga, azaz a posták működtetésének joga (*jus postarum*).

Ezek a jogok az uralkodót az elfekvő javak tekintetében úgy illetik meg, mint a közjavak tekintetében, hiszen a polgároknak e javakat, még mielőtt ezeken tulajdont szerezhetnének, kizárólag az állam működtetésére kell fordítaniuk. Az uralkodót akkor is megilletik ezek a jogok, amikor egy magántulajdonban lévő vagyont nyilvánítanak királyi haszonbérletnek.

Szibenliszt hangsúlyozza, hogy az általános igazgatás (*politica*) elveikben megkívánja, hogy a regálé jövedelmek, melyek egyébként pénzügyi megfontolásból tartoznak az uralkodó kezelése alá, magánszemélyek kezelésébe is átkerülhetnek. Ekkor azonban a magánszemélyek az okkupált tárgyaknak csak részbeni hasznát élvezhetik, mely haszonból történő részesedést mind természetben, mind pedig pénzben meg lehet állapítani. A regálék tekintetében tehát a koncessziós elv érvénysül.²⁵

A közbvagyonból származó hasznok kezelésének elvei

A közbvagyonból származó hasznok eredendően az állam valamennyi polgárát megilletik, mégpedig oly módon, hogy bármely polgár közvetlenül megszerezheti a közbvagyonból ráeső részt, vagy kizárólagosan a kormányzat szedi a hasznot, amelyet aztán szétoszt az alattvalók között. Továbbá az uralkodónak joga van a közbvagyon hasznait közköltségekre fordítani.²⁶

Szibenliszt az állam kialakulása tekintetében a klasszikus társadalmi szerződéselméletek alaptételét követi, miszerint a legitim közhatalmat az annak alávetettek konszenzusa eredményezi. Ezt a konszenzust pedig egy közös cél elérése motiválja, mely cél biztosítására az állam – mint „legmagasabb rendű emberi társulás” – képes. Szibenliszt álláspontja szerint az állami jogviszony „a

²⁵ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 144. § 180-181. o.

²⁶ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 145. § 182-183. o.

függetlenség velünk született jogából adódóan csakis egyezségből származhat” Ebből kiindulva vallja, hogy az állami közvagyon célját legtöbbször ki lehet kötni az állam létrehozására irányuló alapszerződésekben (*pacta fundamentalia*). Amennyiben ezekben ilyen kikötés nincs, akkor a közvagyon kezelésének célját törvényekben kell meghatározni.²⁷

A közvagyon felhasználásának céljai

A közvagyon rendeltetése több irányú lehet. A közvagyonot e jellegzetességeknek megfelelően a következőképp lehet csoportosítani:

- *uralkodói kincstári vagyon (bona fisci)*, melyről akkor beszélhetünk, ha a közvagyon célját az uralkodó életkörülményeinek, tekintélyének biztosításaként (*ut vitae et dignitati conservandaef Imperantis*) határozták meg, mely főleg a monarchiákra jellemző; ezen belül ha az uralkodói kincstári vagyon ingó dolgokból áll, akkor ezt *korona jószágoknak (domania)* nevezzük, melyekből származó jövedelmek közvetlenül az uralkodó tulajdonát képezik;
- *állami kincstári vagyon (bona aerarii)* elnevezéssel illetik azt a közvagyonot, amelynek célját úgy határozták meg, hogy az ebből származó javakat a közügyek intézésére, az állam védelmére kell fordítani.

E kategóriákból kiindulva az uralkodót az állami vagyon tekintetében hármas jog illeti meg:

- saját vagyonában korlátlan tulajdonjog (*jus dominii illimitati*), amiről az uralkodó saját döntése alapján, kizárólagosan rendelkezhet, például az uralkodó saját palotájában lakhat. Korlátlansága abban nyilvánul meg, hogy az ezzel való rendelkezés joga nem esik az államigazgatási törvények alá (*quia legibus regiminis non subest*);
- az uralkodói kincstári vagyon feletti haszonélvezeti jog (*jus utendi et fruendi in bonis fiscalibus*), mely szerint e jövedelmeket saját, szükséges mértékű fenntartási költségeire fordíthatja. E jog gyakorlásakor az uralkodó Szibeniszt szerint a saját hasznát veheti figyelembe;
- az államkincstár igazgatásának joga (*jus aerarii administrandi*), amikor az uralkodó döntése folytán az állami közvagyon közcélokra való felhasználása történik. E jog gyakorlásakor – ellentétben az előzőekkel – nem a saját hasznát kell, hogy kövesse, hanem minden tekintetben a közcélokat kell szem előtt tartania, a közjavak épsége feletti éber őrködés kell, hogy vezesse.

²⁷ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput III. 45. § 53. p.

Szibenliszt megjegyzi, hogy e javakat gyakran nehéz egymástól elkülöníteni, mivel e célok közötti átfedések miatt ezek könnyen összemosódnak.²⁸

A magánvagyonra kiterjedő vagyonkezelői felségjog gyakorlásának alapelvei

Amint már fentebb, a vagyonkezelői felségjog terjedelmének meghatározásakor megállapítást nyert, a vagyonkezelői felségjog a közvagyon mellett érintheti a magánvagyon is. Azt, hogy az e felségjogból származó speciális pénzügyi hatalom mennyiben illeti meg az uralkodót a magánvagyon tekintetében, az határozza meg, hogy a közjavakból az állam céljára szükséges módon fordítandó összegek elegendőek-e vagy sem. Abban az esetben, ha ezek elegendőek, akkor Szibenliszt szerint nincs ésszerű magyarázata annak, hogy az uralkodó saját, bőséges vagyona javára korlátozza a magánvagyon. Ekkor tehát pénzügyi hatalmat nem gyakorolhat. Ellenkező esetben viszont az uralkodó pénzügyi hatalmát jogosan gyakorolhatja a magánvagyonra kiterjedő módon is.

Minden magánjogi alapon szerveződő társaságban a tagok kötelesek lehetővé tenni, hogy a társaság céljainak elérésére minden szükséges és alkalmas eszköz biztosítva legyen. Egy olyan társaságban, melyben a tagok nem egyenlő jogosultságokkal bírnak – s ez alatt Szibenliszt mindig az államba szerveződött társadalmat érti – a fenti eszközök meghatározásának és alkalmazási módja felőli döntéseknek a joga az uralkodót illeti meg. Az uralkodó mindazonáltal a magánvagyonnal szemben önkényes módon nem gyakorolhatja pénzügyi hatalmát. Erre csak a fenti esetben kerülhet sor, tehát akkor, ha a közvagyonból nem állnak rendelkezésre megfelelő összegek az állami célok biztosítására. Szibenliszt lábjegyzetben jegyzi meg, hogy téves az a Hobbes-nak tulajdonított felfogás, amely szerint az adókimutatás joga, mely az alattvalók magánvagyonát érinti, egy uralkodói tulajdonjognak fogható fel. Itt még egyszer hangsúlyozza, hogy az uralkodó csak mint a nemzet képviselője tekinthető az ország tulajdonosának, ahol az alattvalók saját dolgaik felett tulajdonosként maguk rendelkeznek. Az uralkodó a magánvagyonnal szembeni pénzügyi hatalmát tehát csak másodlagosan gyakorolhatja, kizárólag csak akkor teheti, ha valamiféle szükséghelyzet áll elő, azaz ha a közvagyon csak szűkösen áll rendelkezésre.²⁹

²⁸ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 145. § 182-184. o.

²⁹ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 146. § 184-185. o.

Ami a magánvagyonot érintő pénzügyi hatalom jogszerű gyakorlását illeti, a következő elveket kell megemlíteni:

1. A közköltségekhez való hozzájárulás mértékének meg kell egyeznie a költségáfordítás szükséges mértékével. Ennek az elvnek az alkalmazásakor nyilvánul meg az a paradoxon, miszerint ezen elv ellen hat egy másik alapelv, amelynek alapján törekedni kell az állami jövedelmek állandó növelésére.
2. A költségáfordítás szükségességének megszűnésével meg kell szüntetni a magánvagyonból történő hozzájárulás kötelezettségét. Ezt Szibenliszt abból az elvből vezeti le, mely szerint ha megszűnik az ok, megszűnik a következmény is. Azonban hozzáteszi azt is, hogy ez a szabály az államnak csak a rendkívüli kiadásaira vonatkozik.
3. A hozzájárulásokat a polgárok anyagi lehetőségeihez kell mérni. Aki tehát többre képes, annak többel is kell hozzájárulnia a közkiadásokhoz, hiszen a tehetősebbek a közjavakból is több hasznot élveznek. A polgári egyenlőség természete tehát azt kívánja meg, hogy a gazdagabbak és a szegényebbek közösen vegyenek részt a közös célok megvalósításában. Ahhoz azonban, hogy az állam céljai hatékonyan megvalósulhassanak, a tehetősebbeknek nagyobb részt kell vállalniuk. E nélkül az állami célokat csak nagy nehézséggel vagy egyáltalán nem lehet elérni.
4. Mivel a polgárok fogyasztása a hozzájárulás mértékétől függ, a hármas pontban megfogalmazott elv érvényesüléséhez célszerű, ha az alapvető létfenntartási cikkek terén a szegényekre a lehető legkevesebb teher rakódik.
5. Önmagában vagy saját természetéből adódóan senkit legyen az természetes vagy jogi személy nem illet meg immunitás a magánvagyonra kiterjedő pénzügyi hatalommal szemben.³⁰

A magánvagyonon fennálló jogszerű pénzügyi hatalom kettős irányultsága

A magánvagyon terén gyakorolható pénzügyi hatalom egyfelől irányulhat a magánvagyon jövedelmeire, másfelől pedig magára a vagyon állagára, a tőkerészre.

Ha a pénzügyi hatalmat a magánvagyon jövedelmeivel szemben gyakorolják, akkor ez tág értelemben vett adókimutatási jogosultságnak (*jus tributii*) nevezhető, ugyanis a magánvagyon jövedelmeinek azon részét, melyet az uralkodó az állami költségekre fordít, általánosságban adónak (*tributum*)

³⁰ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 147. § 185-186. o.

nevezik. Fontos megjegyezni, hogy ez a jog a magánvagyon jövedelmeinek csak egy részére terjed ki.

A magánvagyon tökerésére irányuló pénzügyi hatalom jelenti magát kisajátítási jogot (*dominium eminens*). Ez az alattvalók magánvagyonán fennálló olyan jogosultságot jelent, amely nemcsak az abból származó hasznok, jövedelmek egy részére, hanem annak valamennyi jövedelmére kiterjed, sőt vonatkozik magára a vagyon állagára is. Ez a jog szintén az állam céljának helyes és hatékony elérését célozza.³¹

Az adókimetés joga (*jus tributi, jus vectigalis*)

Valamennyi adó, illetve maga az adókimetés joga a magántulajdon jövedelmeinek csak egy részét érinti, s e tekintetben Szibenliszt szerint az adók egységességet mutatnak. Más tekintetben viszont az adók különbözőségeket mutatnak fel, s ez a különbözőség abból adódik, hogy az ilyen jövedelmekből kiveendő közöltségek milyen célra fordítandók, továbbá, hogy az egyes adótípusok mennyire számítanak szükségképpenieknek. Az adók e változatossága miatt az uralkodói gyakorlattól függően a jogban is változó elnevezésekkel találkozunk.

A legáltalánosabb megkülönböztetés szerint, ha az adókimetés sajátos oka a közjavakon fennálló magáncélú haszonélvezet³² (*ususfructus*) – azaz egy dolog lehetőleg állagromlás nélküli használata –, akkor az ilyen jellegű adó elnevezése *vectigal* vagyis díj, valamint az erre vonatkozó jog neve *jus vectigalis*, azaz a díjszabás joga. Az ilyen jellegű adók, azaz díjak a közjavak típusai szerint differenciálódnak, mely a közjavakat a polgárok tehát magáncélokra használnak. A leginkább használatos ilyen jellegű adók a közutak, hidak, folyók, piacok használatáért fizetendő díjak. Ezek elnevezése attól is függ, hogy például egy közutat gyalogos személy vagy esetleg lovas kocsi vesz igénybe. Így beszélhetünk gyalogos útdíjról (*pedagium*), szállításért fizetett díjról (*portorium*) stb. A *vectigal* típusú adókhoz sorolja Szibenliszt az úgynevezett tengeri adókat (*maris vectigal*), mely kivethető mind idegen, mind pedig saját alattvalóval szemben is.

Lábjegyzetben ismerteti Szibenliszt, hogy létezik olyan jellegű adó is, amelyet az állampolgártól olyan szolgáltatás igénybevételekor fizettetnek meg, amely szolgáltatás egyébként csak közöltségekből finanszírozható. Az ilyen szolgáltatás után fizetendő adó elnevezése *taxa*. E körbe tartozik a bírák

³¹ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 148. § 186-187. o.

³² Szibenliszt itt az *ususfructus* szót közjogi értelemben használja, s így ezen az adott közdolog állagromlás nélküli használatát érti.

honoráriuma, illetve díjazása (*taxae judiciales*), egy bizonyos átengedett hivatali feladat ellátásáért fizetendő díj (*taxa ob concessum munus*), vagy például egy kedvezmény, privilégium engedélyezése fejében fizetendő díj (*taxa ob concessum privilegium*).

Amennyiben az adóketés célja az, hogy egy magánszemély a saját vagyonán fennálló jogait gondtalanul élvezhesse, akkor vagyonadóról (*tributum sensu proprio*) beszélünk. Az ilyen típusú adókat meg lehet állapítani a szóban forgó vagyon jellegét véve figyelemben (*tributum reale*), illetve a vagyont használó személyre tekintettel (*tributum personale*). A vagyon után fizetendő adóknak azon típusait, melyek a polgárok vagyonát rendeltetésükre való tekintet nélkül terhelik, általános vagyonadónak (*realia tributa generalia*) nevezik, s ha a vagyon sajátos jellegét is figyelembbe veszi, akkor speciális, egyedileg megállapított vagyonadóról (*realia tributa specialia*) van szó.

Végül szerzőnk megjegyzi, hogy a vagyonkezelői jog tárgyalása, főként az adók ketésének, az adók beszédésének, az ebből befolyt összegek felhasználásának, tehát az állami közvagyron helyes kezelésének részletes szabályai a kamerális tudományok (*scientiae camerales*) és a közigazgatástan (*politica publica*) tárgykörébe tartoznak.³³

A kisajátítási jog (*dominium eminens*)

Az állami pénzügyi hatalom minden olyan dologra irányul, amely egyfelől alkalmas eszköznek mutatkozik az állam céljának elérésére, másfelől olyan dolgokra is, melyek akadályozzák ezt. Így a kisajátítás joga tulajdonképpen az államban található olyan dologra vonatkozik, amelyeknek magánkézben való birtoklása gátolja az állami célok megvalósítását, ám e helyzet megszűnésével szükséges és hasznos dolgokká válnak az állami célok elérésére. Az állami pénzügyi hatalom ebben az esetben a magánvagyron egész állagára vonatkozik, továbbá e jog gyakorlásakor az állampolgárok személyes hozzájárulása is megkövetelhető. Ezért a kisajátítási jog erre való utalásképpen *jus supereminens* néven is ismert, hiszen az alattvalók valamennyi jogára és tulajdonára kiterjed.

A kisajátítási jog gyakorlásának tekinthető például egy telek kisajátítása azzal a céllal, hogy azon várat vagy erődítményt építsenek; az alattvalók dolgainak megsemmisítése, nehogy azok az ellenség kezére kerüljenek; szállítóeszközök lefoglalása katonák szállítására; telek egy részének kisajátítása közút építésének céljából; egyes személyes szolgáltatások igénybe vétele, mint például szükség esetén katonáskodás stb. Ez utóbbi terén az egyes személyek

³³ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 149. § 187-188. o.

tekintetében nincs kivétel, még azok is kötelezhetőek, akik egyébként az immunitás privilégiumát élvezik.

A kisajátítási jog jogszerű gyakorlásának alapelvei:

- A kisajátítási jog gyakorlása kizárólag az állam céljának érdekében történhet, gyakorlása csak akkor jogszerű, ha az állami célok megvalósításakor ez tekinthető az egyedüli jótékony eszköznek. Következésképp mindaddig, amíg az állam célja ennél kíméletesebb eszközökkel is elérhető, ezzel a joggal nem szabad élni.
- Tekintettel arra, hogy az uralkodó az állam érdekében él e joggal, mihelyt az állam érdeke megszűnik, azoknak a személyeknek, akiknek vagyonával szemben vagy személyes hozzájárulásuk igénybevétele érdekében e jogot gyakorolta – kártalanítás jár.
- A kisajátítási jog gyakorlásának indoka kizárólag szükséghelyzet lehet, vagy egy nagyobb haszon elérése érdekében történhet, végső soron tehát nem lehet más indoka, mint az államérdek, a közjó (*ratio status*). Jogalapja tehát a közösség jólétének biztosításában keresendő.³⁴

Szibenliszt állambölcseletéről kritikusai azt vallják, hogy az „messzemenően feudális, reakciós maradt”,³⁵ s ez annyiban alá is támasztható, hogy határozottan, Szibenlisztől elvárható s a tőle más kérdésekben megismert definíciós, rendszerben elhelyező jelleggel „nem merte vállalni Montesquieu elméletét a hatalmi ágak megoszlásáról” Az is kritikaként fogalmazódik meg vele szemben, hogy „nem győzi az uralkodó jogainak felsorolását, a felvilágosult abszolutizmus jelszavainak hangoztatását”³⁶ Ez a kép azonban a fentiek ismeretében némileg módosulhat, hiszen Szibenliszt az államot irányító *Imperans* felségjogait nem kiváltságokként értelmezi, azokat az állami feladatok ellátásához nélkülözhetetlen jogosultságokként ismerteti. Ennek megfelelően az ország pénzügyi igazgatása az uralkodót megillető végrehajtó hatalomhoz, azaz az uralkodó kormányzati jogaihoz kapcsolódik, melynek egyik eleme az őt megillető vagyonkezelői felségjog. Ennek, mint minden felségjognak a terjedelmét általánosságban az állam célja, azaz a közjó határozza meg. Szibenliszt azonban ennél tovább megy, mint olvashattuk, a végrehajtó hatalom konkrét korlátját Szibenliszt is a törvényekben látja, amikor azt állítja, hogy a

³⁴ Institutiones. Tomus II. Pars II. Caput XIII. 150-153. § 189-191. o.

³⁵ Szabó Imre, 106. o.

³⁶ Szabó Imre, 108. o.

végrehajtó hatalom az *Imperans* legfőbb felügyeleti jogkörén keresztül nyilvánul meg, s ennek érvényesítését a törvényhozói hatalom biztosítja.

Összegzésképpen azok a legfontosabb alapelvek, melyek a *Ius circa bona Civitatis* gyakorlásakor irányadóak, csokorba szedve a következők:

- Amennyiben az állami közvagyon célja nincs pontosan meghatározva az államot létrehozó alapító szerződésben, akkor a közvagyon kezelésének célját törvényekben kell meghatározni.
- A közvagyonból származó hasznok alapvetően az állam valamennyi polgárát megilletik, elviekben tehát bármely polgár közvetlenül megszerezheti a közvagyonból rá eső részt.
- A kormányzat a bevételeknek kizárólag a hasznait szedheti, a fennmaradó részt szét kell, hogy ossza az állam polgárai között; az uralkodót tehát megilleti az a jog, hogy a közvagyon hasznait közköltségekre fordítsa.
- A pénzügyi hatalom a magánvagyonnal szemben csak annyiban illeti meg az uralkodót, amennyiben a közjavakból az állam céljára szükséges módon fordítandó összegek nem elegendőek; az uralkodó tehát a saját vagyona javára pénzügyi hatalmát jogosan nem gyakorolhatja a magánvagyonra kiterjedően.
- az uralkodó adókivetési joga nem tekinthető uralkodói tulajdonjognak, ezt a jogot az uralkodó csak mint a nemzet képviselője gyakorolhatja.

Szibenliszt Institutióiban korának legismertebb, alapvetően a felvilágosult abszolútizmushoz kapcsolható elméleti felfogásait gyűjtötte össze, ezt azonban olyan rendszerben, precíz jogi definíciók leírásával tette, mely előkészítette a terepet a hazai állam- és jogtudomány számára a polgári kor követelményeihez igazodó továbbfejlődéshez. Sok más tényező mellett, az általa összefoglalt és továbbadott elméleti megalapozásnak köszönhető az, hogy a reformkor és az 1848-as korszak állam- és jogbölcsélete jellemzően az állambölcséleti kérdések felé fordult. A Szibenliszt által tolmácsolt természetjogi tanokon nevelkedett hallgatók generációja képezte azt a reform-nemzedéket, melynek egyik legkiemelkedőbb jogásza a Szibenliszt-tanítvány, Deák Ferenc volt.

Szibenliszt Institutióinak jelentőségét mutatja, hogy tankönyvként hivatalosan is felvételt nyert a jogi stúdiumok közé, s műve a későbbiekben is jelentős szerepet játszott a jogi oktatásban. Az *Institutiones* több kiadást is megélt, s az újabb szerzők gyakran hivatkoztak rá. Szibenliszt tudományos

tevékenységének elismerésére utal az is, hogy 1827-ben őt ajánlotta első helyen a bécsi egyetem és a bécsi kancellária a pesti egyetem római jogi és büntetőjogi tanszékének élére.³⁷

A mai kor jogfejlődése tekintetében is figyelemre méltóak a Szibenliszt által közvetített fenti megállapítások, mégpedig annyiban, amennyiben a jelen kor központi témája az állam szerepvállalásának mikéntje, továbbá az olyan vitás kérdések, hogy milyen elvek mentén kellene kijelölni az állam által kötelezően ellátandó feladatok körét, és az ezekhez rendelt vagyontömeg kezelését.

Anna Petrasovszky

**„Jus circa bona Civitatis” as the state trusteeship over the assets
based on Szibenliszt’s work, entitled *Institutiones juris naturalis***

Summary

Michael Szibenliszt (1783-1834) a representative of Hungarian natural law, best known for his publication on work of jurisprudence, entitled *Institutiones juris naturalis* (The institutes of natural law), published in tow volumes in 1823, and he was also a law teacher of the generation of the Hungarian reform area. The most famous of his students was Ferenc Deák, the leader of the growing reform movement for the political emancipation and internal regeneration of Hungary.

Michael Szibenliszt published his work when he was the professor in Law-Academy of Győr. Because of this publication and on the recommendation of Chancellery of Vienna he became appointed chairman of Roman and criminal law’s department of the University of Pest.

Institutiones of Szibenliszt was written under the influence of Karl Anton Martini’s theory, who was the follower of the German Enlightenment, the 18th-century philosophical movement characterized by Rationalism of Leibniz and Wolff. Martini’s academic activities were not free from the attempts to justify the political authority. Martini as a professor of the University of Vienna was the most important advisor of Maria Theresia and later the Imperial Court in the field of central administration. He took a prominent part in organizing higher education and training of civil servants and judges, which was suitable for answering the new challenges caused by enlarged and reorganized central administration.

In the 18th century the attention of jurisprudence was more and more focused on the theories of state and public administration. According to this Szibenliszt in his second volume of *Institutiones* entitled *Jus naturae sociale* also concentrated on the

³⁷ Szabó Imre, 109. o.

problems of state theory, namely state authority, the method of the ruling power etc. In this aspect he is regarded as the follower of Martini. In spite of it he can't be considered to be „a translator of Martini's theory”,³⁸ because Szibenliszt compiles a great number of his own views (see his opinion about social contract). The chapter, entitled *Jus circa bona Civitatis* treats the principles and the models to be followed by the *Imperans* as a head of the executive power in the field of enforcement of rights over assets in the state. The most important principle of its is the public welfare, the common good, that has to be a trend nowadays as well.